

Handläggare, direkttelefon
Björn Albinson, 054-13 52 98
E-post
bjorn.albinson@srv.se
Projektbeteckning
Brandskydd i gästhamnar

Bilaga 1

Förlag till allmänna råd om brandskydd i gästhamnar

Bakgrund

Statens Brandnämnd gav 1983 ut *Meddelande om brandsäkerhet i gästhamnar*. Meddelandet är indraget sedan några år men behovet att reglera vissa brandrisker finns kvar. Det har även aktualiserats genom tidningsartiklar och en uttryckt oro från fritidsbåtägarnas organisationer. Det stora bekymret är en högre beläggning i ganska många gästhamnar, vilket ibland medför stor trängsel och ökad risk för spridning av brand mellan båtar. Trivsel och säkerhet är viktiga faktorer under en båtsemester och där ingår även trygghet mot brand.

Hittills har Sverige förskonats från större bränder där många båtar varit inblandade, men risken finns för att en omfattande brand inträffar. Risken innebär även fara för personskador. Tillbud och bränder i fritidsbåtar inträffar regelbundet och om det inträffar nattetid i en trång gästhamn kan personskador och stora egendomsskador uppstå. Räddningsverkets roll är att beskriva riskerna för dem som berörs och förtydliga ansvaret enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO. Ägare och innehavare av gästhamnar ska kunna förebygga att en brand på en båt inte i onödan sprids till en andra båt.

Undantag

Meddelande om brandsäkerhet i gästhamnar från 1983 tog också upp risker vid uppläggning av båtar vintertid. De råden om avstånd mellan vinterförvarade båtar kan i stort sett fortfarande tillämpas. Avsnitten om vinteruppläggning och råd om lämplig brandsäkerhet bör leva vidare genom att Räddningsverket och berörda skriver artiklar i fackpress och där tar upp kända risker och lämpliga åtgärder. Råd om vinterförvaring av båtar berörs därför inte i de här föreslagna allmänna råden.

Fakta och framtida utveckling

- I Sverige finns det över 1 500 hamnar för fritidsbåtar varav ca 600 är gästhamnar. Hälften av dessa ägs av båtklubbar. Kapaciteten för de största är drygt 400 ordinarie gästplatser. Omkring 1,5 miljoner gästnätter tillbringades i dessa hamnar.
- Av de 600 gästhamnarna har 56 uppgett att de har 60 platser eller mer och 41 gästhamnar har över 80 platser. *Gästhamnsorganisationen*

bedömer att drygt 40, de flesta på västkusten, kan ha besvär med överbeläggningar eller ha för liten kapacitet¹.

- Totalt gjordes ca 4 miljoner övernattningar (bäddnätter) år 2004. De flesta i ruffade segelbåtar. Flest övernattningar gjordes i naturhamnar men nästan lika många i gästhamnar.
- I Sverige finns det ca 140 000 båtar med övernattningsmöjligheter².
- 20 000 utländska båtar besöker Sverige varje år.
- Statistik från kommunerna³ visar att räddningstjänsten gjort ca 80 utryckningar per år vid brand i fritidsbåtar. Se även nedan.
- *Svenska Sjö*, som försäkrar ca 48 000 båtar, rapporterar ca 40 skador varje år. De har ca 20 % av marknaden vilket innebär att det totala antalet reglerade brandskador i landet är ca 200 per år. Många brandtillbud hanteras av båtägarna själva. *Sjöräddningssällskapets* statistik har inga uppgifter om antalet bränder. Enheter från sjöräddningen och kommunernas räddningstjänst har ofta samverkat vid båtbränder.
- Mellan åren 2004-2007 hoppas man fördubbla omsättningen på västkusten. Gästhamnskapaciteten bör ökas med 50 %. Antalet evenemang ska öka. Tillgängligheten ska bli bättre⁴.

Räddningstjänstens insatsstatistik från 2000-2004

Listorna omfattar ca 450 insatser inklusive i fartyg och bränder i upplagda båtar m.m. Aidentifierade uppgifter ger följande bild:

- Det har inträffat bränder i gästhamnar.
- Det finns spridningsrisker och ”brandspridning vid kaj” nämns flera gånger. När räddningstjänsten anlant var vid ett tillfälle ”två båtar övertända vid kaj” och vid ett annat tillfälle ”brann 5-6 båtar”.
- Brinnande båtar har drivit mot andra båtar. Tampar har brunnit upp i ett tidigt skede.
- Varje år skadas 10-12 personer vid bränder i fritidsbåtar.
- Bensin har orsakat flera svåra bränder och explosioner, ofta i samband med tankning eller startförsök.
- Gasol har exploderat ett par gånger.
- Bränder i båtar är dramatiskt. Under de fem år rapporterna omfattar har människor hoppat över bord vid minst 24 tillfällen. Brännskador förekommer regelbundet.
- Bränder i båtens elektriska utrustning förekommer regelbundet och brand i spritkök har inträffat ett par gånger.

¹ Gästhamnsguiden SXX AB.

² Båtlivsundersökningen 2004 om Fakta om båtlivet i Sverige.

³ Räddningsverket – utdrag ur rapporter från 2000 och 2004.

⁴ Tillväxtprogrammen 2004-2007, från Västsvenska Turistrådet.

Konsekvensutredning

– med analys av reglernas effekt på småföretag

Problemet

Problemet är risken för brandspridning mellan båtar där personer övernattar. Räddningsverkets syfte med de allmänna råden är inriktat på att öka personsäkerheten. De brandrisker som finns i båten regleras på annat sätt och berörs här bara kortfattat. Men slarv eller en olycka på en båt ska inte i onödan spridas till andra båtar. Vid brand kan en övertändning ske inom fem minuter och på så kort tid är det också risk för att branden sprider sig till andra båtar som ligger förtöjda intill.

Sedan *Meddelande om brandsäkerhet i gästhamnar* gavs ut 1983 har antalet fritidsbåtar ökat, de har blivit större och trängseln i hamnarna har ökat. Det tycks även som om flera vill övernatta i gästhamnar jämfört med tidigare, då naturhamnar var populärast. Fler stora evenemang läggs i orter med gästhamnar och kommunerna profilerar sig och gör reklam för sina hamnar. En följd av detta är att det uppstår fler tillfällen då hamnens kapacitet inte räcker till. Det känns otryggt för många båtägare att övernatta i dessa hamnar.

Syftet med reglerna

Räddningsverket föreslår en ny reglering för brandskydd i gästhamnar, som besöks av båtar där personer övernattar. Särskilt viktigt är det med regler om brandsäkerhet för gästhamnar med hög beläggning. Andra tillfällen då många fritidsbåtar finns i gästhamnar kan vara vid evenemang dagtid – men då uppmärksammas ett tillbud snabbare än på natten och båtägarna kan själva ingripa snabbt. Båtägarnas insatser i brandens inledande skede är den viktigaste resursen; man kan släcka den ”lilla” branden samtidigt som närliggande båtar kan föras i säkerhet.

Kända riskfaktorer

Det finns en speciell riskmiljö i båtar:

- Brandfarliga varor i kombination med öppen eld vid matlagning (gasol eller sprit).
- Man använder grillar vid matlagning.
- Brandrisker förknippade med motorer och bränslen (bensin och diesel).
- Båtens inredning och skrov är ofta av plast.
- Normala boenderisker finns på båtar (t.ex. levande ljus, rökning).
- En del båtar har pannor för uppvärmning som drivs av gasol eller diesel.

Endast omkring hälften av båtägarna har installerat brandvarnare, de flesta har handbrandsläckare⁵.

⁵ Sommarenkät 2005, Tjörns kommun med frågor till ca 600 båtägare.

Vid en antändning sker en snabb brand- och rökutveckling, först inne i båten och sedan runt densamma. Svåra utrymningsförhållanden råder i många båtar. Ibland ligger båtarna tätt intill varandra utan skyddsavstånd. Utöver det har man mer elektrisk utrustning som medför fler tändkällor och ett högre strömuttag för att klara av att ladda all utrustning.

För många båtar i hamnarna

När en hamn tar emot fler båtar än hamnen och dess brandskydd är dimensionerad för, försvårar man för människor att sätta sig i säkerhet vid en brand. Överbeläggning försvårar också för personal och båtägare att flytta undan hotade båtar och begränsa brandspridning. Skyddsavstånd saknas och brandspridning mellan båtar kan ske inom ett par minuter. Trängsel försvårar utrymning och flyttning av båtar.

Bristande kunskap

Den som driver gästhamnen känner inte alltid till riskerna för att kunna bedöma en skälig nivå på brandskyddet. Även båtägare är i många fall okunniga om risker och det snabba brandförlopp som sker vid båtbränder. Övervakning och larmsignaler saknas. Släckutrustning för att hindra brandspridning mellan båtar är ofta otillräcklig.

Bristande erfarenhet av bränder

Personal som arbetar i och med gästhamnar ska känna till brandrisker och hur bränder sprids men många är feriearbetande ungdomar med bristande erfarenhet. För att hindra t.ex. överbeläggning eller annat som strider mot hamnens regler, behövs vissa befogenheter och kunskap om hur man hanterar besvärliga situationer.

Snabb spridning av brand

När stora bränder inträffar brukar flera faktorer samverka. Insatser kommer inte igång tillräckligt snabbt. Även om räddningstjänsten är på plats inom tio minuter kan branden redan ha hunnit sprida sig mellan båtarna.

Förtäring av alkohol

Alkoholförtäring förekommer även i gästhamnar med ökade risker för ovarsamhet och ett mer riskfyllt beteende.

Bristande övervakning

Bristande övervakning och insatsberedskap genom att personal endast arbetar under dag-/kvällstid. Nattetid är gästhamnar ofta obevakade, oavsett beläggningssituation.

Vädret påverkar

Vädrets inverkan har stor betydelse för säkerheten i en gästhamn. När det blåser som mest är det som flest båtar i hamnen. Överbeläggningen påverkar utrymningsmöjligheterna. Båtarna kan bli avskurna från land. Brand sprider sig snabbare vid hård vind och att flytta hotade båtar kan bli omöjligt.

Dessutom kan dåligt väder göra det svårare att uppfatta varningsrop eller signaler.

Finns det några alternativa lösningar istället för nya regler?

Gästhamnar omfattas av Räddningsverkets allmänna råd och kommentarer (SRVFS 2004:3) om systematiskt brandskyddsarbete, med generella krav på brandskyddsarbete. De här föreslagna allmänna råden kan förtydliga vad brandskyddet innebär i en gästhamn.

De föreslagna allmänna råden avsedda för gästhamnar ger förslag på vad brandskyddsarbetet bör omfatta och redovisa. För en normal gästhamn innebär det bland annat:

- Ett särskilt ansvar för att brand inte sprids mellan båtar.
- Det ska tydligt framgå vem som ansvarar för säkerheten. Hamnen kan ha en ägare som hyr ut område till en båtklubb eller annan entreprenör för att driva gästhamnsverksamhet. Fördelning av ansvar bör framgå i avtal eller kontrakt.
- Personalen ska ha fått tillräckliga befogenheter, utbildning och övats. Detta ska särskilt omfatta risk för brand i fritidsbåtar och hur man agerar vid brandtillbud.
- De säkerhetsregler som finns för många hamnar ska omfatta brandskydd.
- Det ska framgå i vilken omfattning och när hamnen är bemannad.
- Det ska framgå antal båtar och hur dessa skall vara förlagda. För att uppnå skäligt brandskydd i hamnen kan viss omplacering av bryggor bli aktuellt. Möjligheten till långsidesförtöjning måste i största möjliga mån begränsas.
- Skiss på hamnområdet ska finnas uppsatt och ange var det finns brandredskap.
- Lämpliga sektioneringar – exempelvis en fri bredd av fyra meter med ett avstånd av ca 30-40 meter däremellan. Så var rekommendationen 1983 och den kan tillämpas fortfarande.

Vissa hamnar behöver dessutom en plan för ”onormala förhållanden” som ska omfatta:

- Extra beredskap vid stora evenemang.
- Personalresurser i form av att ha vakt vid exempelvis överbeläggningar. Detta är kanske den enskilt viktigaste personsäkerhetsåtgärden.
- Utrustning och rutiner för larm över hela området.
- Utrustning för förhalning av båtar (knivar för kapning av förtöjningar, obrännbara bogserlinor, flytvästar och livbojar).
- Släckutrustning i form av brandposter med slang som kan ge minst 50 liter/minut och användas i väntan på räddningstjänstens ankomst.

- Samråd med räddningstjänsten om situationer där beredskapen bör utökas och anpassas till tillfälliga risker.
- Framkomligheten för räddningstjänstens fordon.

Andra alternativ som övervägts är att:

- **Gästhamnsguiden AB**, som organiserar de flesta gästhamnarna, anger vad ett normalt systematiskt brandskyddsarbete innebär. Men det kan vara svårt att den vägen precisera vad som bör gälla för att skydda brandspridning mellan båtar.
- **Sjöfartsverket** i Sjösäkerhetsrådet tar upp frågan om brandrisker och åtgärder vid risk för överbeläggning. Det kan vara ett komplement.
- Brandsäkerheten regleras i **lokala hamnstadgor** eller ordningsstadgor. Där kan anges vilket antal båtar gästhamnen kan ta emot och vad som ska gälla vid överbeläggningar. Även för detta alternativ behövs anvisningar från Räddningsverket.
- Olika **branschtidningar** upplyser båtägare om brandrisker i båtar och gästhamnar så att båtägare själva ställer krav på den gästhamn de besöker. Detta alternativ ger inriktningar som är svåra att tillämpa för alla berörda. Men det är ett bra sätt att få ut information om de risker som var och en kan påverka.
- Räddningsverket skriver ett informationsblad eller artiklar om ämnet och där redovisar sin syn på problemet, alternativt visar goda exempel som därmed kan utgöra praxis. Information i brev från Räddningsverket till de största gästhamnarna.

Allmänna råd har fördelen, jämfört med andra alternativ, att de gäller lika för alla. Dessutom ger de samtidigt stöd till den lokala tillsynen enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO.

Vilka administrativa, praktiska eller andra åtgärder måste småföretagen vidta till följd av regleringen?

De allmänna råd om systematiskt brandskyddsarbete som har funnits sedan 2001 omfattar även gästhamnar. Brandnämndens meddelande från 1983 har i stort sett omfattat det som den nya regleringen föreslår. Det innebär att arbetet med brandsäkerhet redan har varit nödvändigt i gästhamnar.

Personella resurser i form av vakt vid exempelvis överbeläggningar, är kanske den enskilt viktigaste personsäkerhetsåtgärden och måste införas som standardrutin i gästhamnar av viss storlek.

Mer tid bör i framtiden ägnas åt utbildning och planering inför de dagar då överbeläggning (mer än en båt per ordinarie plats) befaras. Man måste definiera vad "normala förhållanden" är och till exempel uttrycka vad hamnen och dess brandskydd är dimensionerad för. Planerna för en hamn

dimensionerad för 20 båtar och en hamn för 200 båtar kommer troligen att se olika ut, men båda måste kunna visa att man beaktat brandskyddet.

Den som driver gästhamnen behöver göra en översyn av planen för båtarnas förläggning. En sådan översyn innebär, enligt gästhamnsorganisationen att hamnen kan öka sin kapacitet. Man bör också komma överens om lokala regler för akterförtöjning och långskeppsförtöjning.

Bedömning av kostnader

Administrativa kostnader

Ytterligare tid för administration är beroende av vad man tar upp i det systematiska brandskyddsarbetet. Tid för att årligen planera och dokumentera brandskyddet kan uppskattas till 10-15 timmar. Tidsåtgången varierar.

Typfallet är en hamn med 40-50 gästplatser. Där behöver man med stöd av allmänna råd bedöma om hamnen uppfyller kraven på brandsäkerhet eller behöver åtgärdas. Efter en genomgång och nedteckning av ansvaret mellan olika intressenter åtgärdas brister vid behov. Åtgärder kan vara utbildning eller information till personalen.

Ta fram anslag med skiss över hamnen och säkerhetsinformation till gäster.

Lönekostnader

För de hamnar som inte redan dygnsbevakar vid hög överbeläggning, kan lönekostnader för vakt tillkomma.

Inkomster från hamnavgifter kan komma att minska om regleringen innebär färre båtar i hamnen. Det kan uppvägas av att fler vågar lämna sin båt för att gå iland. Trygghet kan vara ett säljargument för hamnen.

Kostnader för tekniska förändringar

Förändringar av bryggor, för att minimera möjligheter till långsidesförtöjning, kan innebära vissa kostnader, men även ge fler platser och därmed ökade intäkter.

Installation av ett system för att varna människor i fara innebär en kostnad. Fast monterade sirener med tillbehör finns att köpa för 200-300 kr. Kostnader för enkel installation kan tillkomma. Handhållna sirener kostar mindre att anskaffa.

Viss förtätning av släckutrustningar innebär en marginell kostnadsökning om fasta installationer krävs för att möjliggöra kortare angreppstid för gäster och räddningstjänsten.

Exempel på kostnad: Ett fast installerat brandskåp med stativ, 50 m formstyvt 20 mm slang som behöver sättas upp ca 50 m från en befintlig vattenledning, kostar 18-20 000 kr.

Konkurrensförhållanden till nackdel för småföretagaren?

De föreslagna allmänna råden gäller lika för alla och verksamheten är öppen och relativt lätt att kontrollera.

Gästhamnarnas klassificering är också betydelsefull för gästhamnen. Hög säkerhet medför hög klassning och kanske flera gäster.

När man anpassar gästhamnen till de föreslagna reglerna sker det utifrån de givna förutsättningarna; storlek, placering, lokala förhållanden, gästtätthet osv. En sådan anpassning behöver inte innebära någon nackdel för småföretagare i förhållande till andra.

Kommer reglerna att i andra avseenden påverka småföretagen?

Olika kombinationer förekommer där underentreprenörer, småföretagare, ansvarar för delar av gästhamnens service och ägarna bekostar investeringar. Detta medför behov av att samordna ansvaret för både det organisatoriska och det tekniska brandskyddet. Brister i organisationen och ansvaret medför ofta att akuta ingripanden inte blir effektiva.

Går det att kontrollera efterlevnaden av reglerna?

Efterlevnaden av regler kan kontrolleras redan med nuvarande tillsynsverksamhet enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO.

En lokal ordningsstadga eller hamnstadga ger också möjligheter till tillsyn.

Klassning av gästhamnen innebär också en kontroll av efterlevnaden.

Genom att lokalt anslå *gästhamnens regler* kan båtägarna kontrollera efterlevnaden.

Bör reglerna gälla endast viss tid?

Reglerna bör gälla tills vidare.

Behöver särskild hänsyn tas till småföretagens villkor när det gäller tiden för reglernas ikraftträdande?

Skälighet och anpassning till förutsättningarna gäller såväl små som stora företag. Här avses ett grundskydd. När tillsynsmyndigheten ställer krav, med stöd av LSO (2 kap. 2 §), bedömer den om kravet är skäligt. För gästhamnar kan det innebära att tillfälliga lösningar på t ex brandposter accepteras till dess att fasta installationer kommer på plats.

Finns det behov av särskilda informationsinsatser?

Utvalda grupper förses med information och kunskap om brandskydd i gästhamnar och dessa i sin tur sprider den vidare via egna informationskanaler.

Hur har samråd skett med organisationer och med myndigheter som särskilt berörs?

Under de senaste åren har en del kontakter tagits vid träffar och möten. Frågan har debatterats i massmedia och är känd för berörda. Intentionerna i dessa allmänna råd har beskrivits på Räddningsverkets webbplats redan försommaren 2005.

Detta underlag har i huvudsak utarbetats av fyra kommunala räddningstjänster (Tanum, Lysekil, Sotenäs och Tjörn) på uppdrag av Räddningsverket. De har också haft kontakter med Gästhamnsguiden.

Kontaktperson på Räddningsverket

Björn Albinson,
Enheten för bebyggelse och miljö
Avdelningen för olycksförebyggande verksamhet

Telefonnummer 054-13 52 98
E-post: bjorn.albinson@srv.se

Adress:
Räddningsverket
651 80 Karlstad